

громадська організація
ІНСТИТУТ МАСОВОЇ
ІНФОРМАЦІЇ

ЖУРНАЛІСТ І ВИБОРИ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

КИЇВ 2014

«Демократичні вибори неможливі без дотримання прав людини, включаючи свободу слова і преси, свободи пересування по країні, свободи зібрання та об'єднання в політичних цілях, зокрема для створення політичних партій».

Кодекс належної практики при проведенні виборів(ч.І розділ II),
прийнятий Венеціанською Комісією на 52-й сесії у Венеції,
18-19 жовтня 2002 року

ЗМІСТ

Розділ 1. ПРАВА ЖУРНАЛІСТА НА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ

Статус журналіста на виборах	5
Документи, які підтверджують статус журналіста	5
Закони, що гарантують права журналіста	6
Право журналіста бути присутнім на засіданнях ВК	7
Позбавлення журналіста права бути присутнім на засіданні ВК	8
Обов'язки журналіста під час висвітлення виборів	8
День виборів	9
Таємниця голосування	11
ЗМІ заборонено	11
Основні принципи та гарантії роботи ЗМІ.....	13
Право громадянина на інформацію	14

Розділ 2. ВИБОРИ І ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

Етапи виборчого процесу	15
Суб'єкти виборчого процесу.....	16
Права офіційних спостерігачів громадської організації.....	16
Висвітлення виборчого процесу	17
Система виборчих комісії в Україні	17
Що зобов'язані оприлюднювати ВК	18

Розділ 3. ОТРИМАННЯ І ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Отримання інформації від виборчої комісії.....	19
Передвиборча агітація та політична реклама	21
Оплата передвиборчої агітації.....	22
Політична реклама	22
Офіційні повідомлення	23
Обмеження передвиборчої агітації.....	24
Що заборонено поширювати	25
Спростування інформації у ЗМІ.....	25
Відповідальність за недостовірну інформацію	26
Оціночні судження	26

Розділ 4. ОСНОВНІ ПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ВИБОРІВ

Підкуп виборців.....	28
Покарання згідно ККУ	29
Адмінресурс	30
Порушення при розміщенні політичної реклами та передвиборчої агітації.....	31
Порушення процедур виборчими комісіями	32
Як протидіяти порушенню виборчого законодавства	32

Розділ 5. ОСКАРЖЕННЯ ПОРУШЕНЬ

Коли скаржитись.....	33
Куди подавати скаргу	34
Що має бути вказано у скарзі	35
Строки подачі скарг	35

Розділ 6. ОСОБИСТА БЕЗПЕКА

Загальні правила.....	37
Безпека під час телефонних розмов.....	38
Невідомі особи в квартирі	38
Безпека в ліфті	38
Безпечна поведінка в під'їзді.....	39
Безпека на вулиці і профілактика насильства	39
Безпека в громадському місці і в натовпі.....	40
Конфліктні ситуації	41
Засоби самозахисту	42
Запобігання провокаціям.....	42

Розділ 7. ДОДАТКИ

Перелік нормативно-правових актів, що регулюють діяльність ЗМІ під час виборів.....	43
Перелік громадських організацій – офіційних спостерігачів.....	44
Скарга (зразок)	45
Акт (зразок)	46

громадська організація
Інститут масової
інформації

Розділ 1. ПРАВА ЖУРНАЛІСТА НА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ

Статус журналіста на виборах

УВАГА!

Журналісти і ЗМІ не є суб'єктами виборчого процесу

Суб'єкти виборчого процесу – див. Розділ 2. ВИБОРИ ТА ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС.

Документи, які підтверджують статус журналіста

- ✓ редакційне посвідчення
- ✓ посвідчення журналіста, видане Національною спілкою журналістів України (НСЖУ)
- ✓ посвідчення журналіста, видане Національною медіа-профспілкою України (НМПУ)
- ✓ прес-карта інших журналістських організацій.

РЕКОМЕНДУЄМО

Важливим моментом є підтвердження статусу тих журналістів, що мають посвідчення, видане НСЖУ, НМПУ чи прес-карту іншої журналістської організації, бо у такому випадку у членів виборчої комісії (ВК) може постати питання про те, який ЗМІ представляє журналіст.

Відповідь на таке питання буде необхідною для дотримання вимоги присутності не більше двох представників від одного ЗМІ під час засідання ВК, тому доцільно для журналістів (особливо фрілансерів) координувати свої дії з колегами, що будуть працювати на одній виборчій дільниці.

Вимога присутності не більше двох представників від одного ЗМІ – див. Розділ 3. ОТРИМАННЯ І ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Закони, що гарантують права журналіста

- ✓ Закон «Про інформацію», ст. 25 – закріплює за журналістом право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів під час виконання професійних обов'язків за винятком випадків, передбачених законом.
- ✓ Закон «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні», ст. 26 – гарантує право журналіста відкрито здійснювати записи, у тому числі із застосуванням будь-яких технічних засобів.
- ✓ Закон «Про телебачення і радіомовлення», ст. 38 – так само закріплює право творчого працівника телерадіокомпанії на проведення кіно-, відео-, звукозаписів та фотозйомки.
- ✓ Цивільний кодекс України, ст. 307 – також містить передбачене право на здійснення відкритої фото-, відеозйомки на заходах публічного характеру (тобто при здійсненні якої спеціального дозволу просити не потрібно).
- ✓ Закон «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», ст. 17 – гарантує, що службова діяльність журналіста не може бути підставою для його арешту, затримання, а також вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених ним матеріалів та технічних засобів, якими він користується у своїй роботі.
- ✓ Кримінальний кодекс України, ст. 171 – передбачає кримінальну відповідальність за умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ч. 1 ст. 171), а також за переслідування журналіста за виконання ним своїх професійних обов'язків, за критику (ч. 2 ст. 171).
- ✓ Закон «Про вибори Президента України» гарантує:
 - Представникам засобів масової інформації гарантується безперешкодний доступ на всі публічні заходи, пов'язані з виборами, а на засідання виборчих комісій та на виборчі дільниці у день виборів та у день повторного голосування – на умовах, визначених у ч 9 ст. 28.
 - Виборчі комісії, органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, посадові і службові особи цих органів зобов'язані в межах своїх повноважень і компетенції надавати представникам засобів масової інформації необхідні їм відомості щодо підготовки та проведення виборів (ст. 13).

УВАГА!

Використання у всьому тексті Закону терміну «представник засобу масової інформації», дозволяє певним чином говорити про те, що у фрілансерів та інших працівників ЗМІ не повинно виникати проблем з реалізацією своїх прав (за умови наявності посвідчення, що підтвердить його статус).

Посвідчення – див. Документи, які підтверджують статус журналіста. Розділ 1.

Право журналіста бути присутнім на засіданнях виборчої комісії (ВК)

Представники засобів масової інформації (але не більше двох осіб від одного засобу масової інформації) мають право бути присутніми без дозволу чи запрошення виборчої комісії на засіданнях комісії, у тому числі при підрахунку голосів та встановленні результатів голосування, на виборчій дільниці у день виборів чи в день повторного голосування у приміщенні, де проводиться голосування (ст. 28 Закону України «Про вибори Президента України»).

Засоби масової інформації заздалегідь повідомляються (Законом не визначено, яким чином це відбувається) про час і місце проведення з'їзду (зборів, конференцій) з метою висунення кандидата на пост Президента України.

УВАГА!

Порядок акредитації представників ЗМІ на таких з'їздах (зборах, конференціях) визначається організаторами заходу (тому очевидно, що заздалегідь організатори заходу будуть повідомляти лише обрані ними ЗМІ).

*Більше про роботу із Виборчими комісія у Розділі 3. **ОТРИМАННЯ І ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ***

Позбавлення журналіста права бути присутнім на засіданні ВК

Відповідно до Закону, виборча комісія може прийняти вмотивоване рішення про позбавлення права присутності на своєму засіданні представника засобів масової інформації, якщо така особа неправомірно перешкоджає його проведенню; таке рішення приймається не менше, ніж

двома третинами голосів від складу комісії. При цьому таке рішення може бути прийняте виключно на засіданні комісії.

УВАГА!

Під час голосування на виборчій дільниці з 8 до 20 години комісія не працює в режимі засідання.

Засідання дільничної виборчої комісії починається відразу після закінчення голосування згідно з ч. 2 ст. 78 Закону України «Про вибори Президента України».

«Мотивоване рішення» – див. Отримання інформації від ВК. Розділ 3.

Обов'язки журналістів під час висвітлення виборів

- ✓ Дотримання загальних принципів подачі інформації (хоча в Законі закріплено тільки принцип об'єктивності висвітлення ходу виборчого процесу!):
 - об'єктивність;
 - неупередженість;
 - збалансованість;
 - достовірність;
 - повнота та точність інформації.
- ✓ Для оприлюднення результатів опитування громадської думки, пов'язаних з виборами Президента України, треба зазначати:
 - організацію, яка проводила таке опитування;
 - час його проведення;
 - кількість опитаних;
 - метод збору інформації;
 - точне формулювання питання на опитуванні;
 - статистичну оцінку можливої похибки в опитуванні.

РЕКОМЕНДУЄМО

Якщо трапилося так, що журналістові перешкоджають у проведенні фото- та відеозйомки (чи взагалі приймають рішення про позбавлення права бути присутнім на засіданні виборчої комісії) і він далі не може зафіксувати наявне правопорушення на дільниці, доцільно (крім написання скарг та звернення до суду) звернутися з проханням до присутніх на дільниці офіційних спостерігачів здійснити за журналіста фото- чи відеозйомку, бо Законом чітко передбачене право спостерігачів на здійснення таких дій.

Права офіційних спостерігачів – ДИВ. Розділ 2

РЕКОМЕНДУЄМО

Зареєструватись офіційним спостерігачем від авторитетної громадської організації, яка давно займається спостереженням за виборчим процесом. Це дозволить вам розширити на практиці ваші можливості та ефективніше співпрацювати з експертами та мобільними спостережними групами.

Список громадських організацій зі статусом спостерігачів – див. Розділ 7

Порада з ФБ

Stas Kozljuk З досвіду Первомайська і парламентських.

- 1) Зав'язати контакти у штабах, аби мати інфо про проблеми на дільницях.*
- 2) Подружитися зі спостерігачами. Очей і вух у них менше, ніж у штабів, але вони більш-менш неупереджені.*

День Виборів

УВАГА!

Голова дільничної виборчої комісії на засіданні комісії перед початком голосування надає для огляду представникам засобів масової інформації по черзі всі наявні на виборчій дільниці виборчі скриньки та сейф. (ст. 75).

«Голова дільничної виборчої комісії на засіданні комісії перед початком голосування надає для огляду представникам засобів масової інформації по черзі всі наявні на виборчій дільниці виборчі скриньки. Після огляду кожної скриньки вона пломбується або опечатується печаткою дільничної виборчої комісії, після чого у неї опускається контрольний лист, у якому зазначаються номер територіального округу, номер виборчої дільниці, час його вкидання у виборчу скриньку, підписи голови, заступника голови, секретаря та інших членів дільничної виборчої комісії, кандидатів, їх довірених осіб, офіційних спостерігачів, які присутні при цьому. Контрольний лист підписується цими особами, їхні підписи скріплюються печаткою комісії. Після вкидання контрольного листа голова комісії надає для огляду наступну виборчу скриньку і проводить з нею ту саму процедуру. Після опечатування останньої виборчої скриньки та вкидання до неї контрольного листа і

встановлення великих (стаціонарних) виборчих скриньок на відведені для них місця виборча дільниця вважається готовою до проведення голосування. Малі (переносні) виборчі скриньки розміщуються у приміщенні для голосування отворами для бюлетенів вниз у полі зору членів комісії та інших осіб, присутніх на виборчій дільниці під час голосування відповідно до вимог цього Закону» (ст. 75 Закону «Про вибори Президента України»).

Ключові інформаційні точки:

- ✓ Не раніше як за 45 хв. до початку голосування дільнична виборча комісія проводить засідання, на якому відкриває сейф та показує всім присутнім чи не пошкоджена стрічка навколо сейфа та пакети з документацією.
- ✓ Перед початком голосування дільнична виборча комісія (крім дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць) інформує окружну виборчу комісію про:
 - 1) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці, на момент початку голосування;
 - 2) кількість виборців, внесених до витягу із списку виборців для голосування за місцем перебування.
- ✓ Окружна виборча комісія передає зазначені відомості по відповідному округу до Центральної виборчої комісії через автоматизовану інформаційно-аналітичну систему не пізніше 10 години дня виборів. Центральна виборча комісія невідкладно після отримання зазначених відомостей оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті: <http://www.cvk.gov.ua>.
- ✓ Не пізніше 20 години 30 хвилин дільнична виборча комісія передає до окружної виборчої комісії попередні відомості про кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці на момент закінчення голосування, та кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені на виборчій дільниці на момент закінчення голосування. ОВК не пізніше 21 години 30 хвилин передає ці попередні відомості до Центральної виборчої комісії, а та в свою чергу оприлюднює зазначені відомості на своєму офіційному веб-сайті: <http://www.cvk.gov.ua> до 22 години 30 хвилин

Особливості голосування:

Під час заповнення виборчих бюлетенів забороняється присутність інших осіб, здійснення фото- та відеофіксації у будь-який спосіб згідно з ч. 4 ст. 76 Закону України «Про вибори Президента України».

Виборець опускає заповнений виборчий бюлетень у виборчу скриньку,

забезпечуючи при цьому таємницю голосування згідно з ч. 7 ст. 76 Закону України «Про вибори Президента України».

Підрахунок голосів:

- ✓ Підрахунок голосів та отримання документації від дільничних виборчих комісій відбувається гласно та публічно. Головуючий на засіданні ОВК оголошує зміст протоколу.
- ✓ Варто звертати увагу на окремі думки членів комісій, які додаються письмово до протоколу і є його невід'ємною частиною.
- ✓ Округна виборча комісія зобов'язана встановити підсумки голосування в межах територіального виборчого округу не пізніше, ніж на 5-й день з дня проведення голосування.
- ✓ Виборча комісія може прийняти мотивоване рішення про позбавлення права присутності на своєму засіданні кандидата на пост Президента України, його довіреної особи, офіційного спостерігача, представника засобів масової інформації та особи, зазначеної у частині десятій цієї статті, якщо вона неправомірно перешкоджає його проведенню. Рішення приймається не менше ніж двома третинами голосів від складу комісії.

Таємниця голосування

Порушення таємниці голосування тягне за собою кримінальну відповідальність.

Працюючи на дільниці журналісти повинні бути обачними у питаннях збереження таємниці голосування. Проте сам виборець, який відкрито демонструє свій вибір (сказав усно, показав бюлетень чи сфотографував) не є суб'єктом цього злочину і може вільно «порушувати таємницю свого голосування».

УВАГА!

Журналіст може поширити інформацію про відданий особою голос лише з дозволу особи, що голосувала.

Також див. «Покарання згідно ККУ» Розділ 4.

ЗМІ заборонено:

«Поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави,

підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняється» (ст.64 ч.3).

«Державним та комунальним засобам масової інформації, їх посадовим та службовим особам і творчим працівникам під час виборчого процесу у своїх матеріалах і передачах, не обумовлених угодами, укладеними відповідно до вимог частини дев'ятої статті 61 і частини шостої статті 63 цього Закону, забороняється агітувати за або проти кандидатів на пост Президента України, оцінювати їхні передвиборні програми або надавати їм перевагу в будь-якій формі. У разі порушення ними цієї вимоги за поданням Центральної виборчої комісії або відповідної окружної виборчої комісії діяльність цих засобів масової інформації за рішенням суду може бути тимчасово припинена» (ст. 64 ч.4).

«Включення до інформаційних теле-, радіопрограм передвиборних агітаційних матеріалів кандидатів на пост Президента України або політичної реклами забороняється. Політична реклама повинна бути відокремлена від інших матеріалів і означена як така» (ст. 64 ч.10).

«Забороняється переривати передачі передвиборних програм кандидатів на пост Президента України рекламою товарів, робіт, послуг та іншими повідомленнями. Забороняється розміщення політичної реклами в одному блоці з комерційною чи соціальною рекламою, або використання комерційної чи соціальної реклами для здійснення передвиборної агітації у будь-якій формі» (ст. 64 ч.11).

«Передвиборна агітація у засобах масової інформації усіх форм власності за рахунок коштів виборчого фонду кандидата на пост Президента України здійснюється на умовах рівної оплати за одиницю ефірного часу чи друкованої площі та обмежується лише граничним розміром витрат виборчого фонду. Засіб масової інформації, який надав ефірний час або друковану площу кандидату на пост Президента України, не може відмовити у наданні ефірного часу чи друкованої площі на тих же умовах іншому кандидату. Ця вимога не поширюється на засоби масової інформації, засновниками (власниками) яких є партії – суб'єкти виборчого процесу» (ст. 60 ч.5, 8).

Також див. «Обмеження передвиборчої агітації» та «Що заборонено поширювати» Розділ 3.

УВАГА!

Засобам масової інформації усіх форм власності, що діють на території України, Закон забороняє протягом останніх двох днів перед

днем виборів поширювати інформацію про результати опитувань громадської думки щодо кандидатів на пост Президента України, а в день виборів – оприлюднювати результати опитування виборців щодо їх волевиявлення під час голосування до його закінчення.

Основні принципи та гарантії роботи ЗМІ

Засоби масової інформації зобов'язані об'єктивно висвітлювати хід виборчого процесу.

Їх представникам гарантується безперешкодний доступ на всі публічні заходи, пов'язані з виборами, а на засідання виборчих комісій та на виборчі дільниці у день виборів та в день повторного голосування – на умовах, визначених у частині дев'ятій статті 28 цього Закону.

Виборчі комісії, органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, посадові і службові особи цих органів зобов'язані в межах своїх повноважень і компетенції надавати представникам засобів масової інформації необхідні їм відомості щодо підготовки та проведення виборів.

ч. 4 ст. 13 Закону України «Про вибори Президента України»

Також принцип об'єктивності під час висвітлення виборчого процесу прописаний і в ч. 1 ст. 56-1, де зазначено, що виборцям забезпечується можливість доступу до різнобічної, об'єктивної та неупередженої інформації, потрібної для здійснення усвідомленого, поінформованого, вільного вибору.

У ч. 3 ст. 56-1 Закону України «Про вибори президента» сказано, що виборчі комісії, засоби масової інформації та інформаційні агентства, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, об'єднання громадян та інші особи при поширенні інформації про вибори, яка не є передвиборною агітацією відповідно до статті 58 цього Закону, зобов'язані дотримуватися об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності інформації.

Ще раз законодавець нагадує про ці принципи в ч. 2 та ч. 3 ст. 56-5 Закону України «Про вибори Президента України»:

Інформаційні агентства та засоби масової інформації поширюють повідомлення про перебіг виборчого процесу, події, пов'язані із виборами, базуючись на засадах достовірності, повноти і точності, об'єктивності інформації та її неупередженого подання.

Засоби масової інформації мають збалансовано висвітлювати коментарі всіх партій – суб'єктів виборчого процесу та кандидатів на пост Президента України щодо подій, пов'язаних із виборами.

Право громадянина на інформацію

Право кожного громадянина України вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб.

Конституція України, ст. 34 – закріплює право кожного (не тільки журналіста) вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, крім випадків, коли таке право може бути обмежене (в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя).

Те саме право гарантує Закон «Про інформацію», ст. 5:

«Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб».

громадська організація
Інститут масової
інформації

Розділ 2 ВИБОРИ І ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

Етапи виборчого процесу

- 1) висування та реєстрація кандидатів на пост Президента України (з 25 березня до 30 квітня)
- 2) утворення окружних (до 14 квітня включно) та дільничних виборчих комісій (до 6 травня)
- 3) проведення передвиборної агітації (розпочинається наступного дня після дня реєстрації кандидата на пост Президента України до 24 години 23 травня)
- 4) утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі (до 24 квітня)
- 5) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення (до 22 травня включно)
- 6) голосування у день виборів Президента України (25 травня)
- 7) підрахунок голосів виборців, встановлення підсумків голосування і результатів виборів Президента України та їх офіційне оголошення (до 4 червня)
- 8) припинення повноважень окружних та дільничних виборчих комісій.
ч. 4 ст. 11 Закону України «Про вибори Президента України»

Детальний календарний план основних організаційних заходів з датами, функціями та зобов'язаннями відповідних органів та суб'єктів виборчого процесу можна знайти на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії України (ЦВК): <http://www.cvk.gov.ua>

Суб'єкти виборчого процесу

- 1) виборець
- 2) виборча комісія, утворена відповідно до цього Закону та Закону України «Про Центральну виборчу комісію»
- 3) кандидат на пост Президента України, зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом
- 4) партія, яка висунула кандидата на пост Президента України
- 5) офіційний спостерігач від партії – суб'єкта виборчого процесу, від кандидата на пост Президента України, від громадської організації, який зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом.
ст. 12 Закону України «Про вибори Президента України»

УВАГА!

Ні ЗМІ, ні журналісти не є суб'єктами виборчого процесу.

Права офіційних спостерігачів громадської організації

- ✓ бути присутнім з дотриманням вимог цього Закону на засіданнях дільничних та окружної виборчих комісій відповідного територіального виборчого округу з урахуванням положень, встановлених частиною дев'ятою статті 28 цього Закону, в тому числі під час підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, встановлення підсумків голосування у територіальному виборчому окрузі;
- ✓ робити фото- та кінозйомки, аудіо- та відеозаписи, не порушуючи при цьому таємниці голосування;
- ✓ бути присутнім при видачі виборчих бюлетенів членам дільничної виборчої комісії, у тому числі для організації голосування виборців за місцем перебування та при проведенні такого голосування;
- ✓ бути присутнім з дотриманням вимог цього Закону на засіданнях дільничних та окружних виборчих комісій, у тому числі під час підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці та встановлення підсумків голосування;
- ✓ звертатися із заявою чи скаргою до відповідної виборчої комісії чи до суду щодо усунення порушень цього Закону в разі їх виявлення;
- ✓ складати акт про виявлення порушення цього Закону, що підписується ним та не менш як двома виборцями, які засвідчують факт цього порушення, із зазначенням їх прізвищ, імен, по батькові, місця проживання та адреси житла, та подавати його до відповідної виборчої комісії чи до суду;

- ✓ вживати необхідних заходів у межах законодавства щодо припинення протиправних дій під час голосування та підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці;
- ✓ отримувати копії протоколів про передачу виборчих бюлетенів, про підрахунок голосів і встановлення підсумків голосування та інших документів у випадках, передбачених цим Законом;
- ✓ реалізовувати інші права, передбачені цим Законом для офіційних спостерігачів.

ч. 9. Ст. 69 Закону України «Про вибори Президента України»

Висвітлення виборчого процесу

Виборчий процес здійснюється на засадах, які реалізуються в конкретних нормах Закону:

- ✓ законності та заборони незаконного втручання будь-кого у цей процес;
- ✓ політичного плюралізму та багатопартійності;
- ✓ публічності та відкритості виборчого процесу;
- ✓ рівності всіх кандидатів на пост Президента України;
- ✓ рівності прав партій – суб'єктів виборчого процесу;
- ✓ свободи передвиборної агітації, рівних умов доступу кандидатів на пост Президента України до засобів масової інформації;
- ✓ неупередженості органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, закладів, установ і організацій, їх керівників, інших посадових і службових осіб до кандидатів на пост Президента України, партій.

ч. 2 ст. 11 Закону України «Про вибори Президента України»

Система виборчих комісій в Україні

Виборча комісія – спеціалізований незалежний колегіальний орган публічної влади, що формується відповідно до виборчого законодавства, організовує і забезпечує підготовку та проведення виборів різних видів. При проведенні референдумів виборчі комісії діють в якості комісій референдуму.

Відповідно до виборчого законодавства виборчі комісії самостійні і незалежні від органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань, однак на практиці нерідко зустрічаються випадки втручання посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування у діяльність виборчих комісій.

Центральна виборча комісія (ЦВК) – має повноваження на всій території України та в закордонних виборчих дільницях.

Окружні виборчі комісії (ОВК) – діють у межах одномандатного виборчого округу.

Дільничні виборчі комісії (ДВК) – діють у межах виборчої дільниці.

Що зобов'язані оприлюднювати ВК

- ✓ відомості про свій склад, місцезнаходження та режим роботи;
- ✓ про утворення територіальних виборчих округів і виборчих дільниць;
- ✓ про час і місце проведення голосування;
- ✓ про основні права виборців;
- ✓ про право оскарження неправомірних рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій, органів публічної влади, постанов, установ і організацій, посадових та службових осіб, які порушують або обмежують виборчі права.

п. 1. ч. 2. Ст. 13 Закону України «Про вибори Президента України»

громадська організація
Інститут масової
інформації

Розділ 3 ОТРИМАННЯ І ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Отримання інформації від виборчої комісії

✓ Якщо ви зареєстровані як офіційний спостерігач, який є суб'єктом виборчого процесу, то маєте можливість отримати для ознайомлення протокол засідання комісії згідно із ч. 12 ст. 28 Закону України «Про вибори Президента України»

«На засіданні виборчої комісії ведеться протокол засідання, який веде секретар комісії. За відсутності секретаря комісії чи у разі невиконання ним своїх повноважень на засіданні комісія обирає зі свого складу секретаря засідання, який виконує обов'язки секретаря комісії на відповідному засіданні та при оформленні документів засідання. Протокол засідання комісії підписується головою чи на засіданні та секретарем комісії (чи секретарем засідання). Протокол засідання комісії надається для ознайомлення членам комісії на їх вимогу не пізніше наступного засідання комісії, при цьому член комісії має право його підписати. Протокол засідання комісії може бути наданий для ознайомлення суб'єкту виборчого процесу на його вимогу не пізніше наступного засідання комісії» (ст. 28 ч. 12)

✓ Постанови, ухвалені ОВК чи ДВК, не пізніше ранку наступного дня після дня їхнього прийняття, вивішуються для загального ознайомлення на стенді офіційних матеріалів комісії, а Постанови ОВК публікуються на офіційному веб-сайті ЦВК згідно із ч. 16 ст. 28 Закону України «Про вибори Президента України».

«Постанова, прийнята окружною чи дільничною виборчою комісією, не пізніше ранку наступного дня після дня її прийняття, а прийнята напередодні дня голосування, у день голосування та під час підрахунку голосів, встановлення підсумків голосування, – не пізніш як через чоти-

ри години після завершення засідання виборчої комісії, вивішується для загального ознайомлення на стенді офіційних матеріалів комісії, який обладнується в приміщенні комісії у місці, вільнодоступному для відвідувачів. У ці ж строки постанова, прийнята окружною виборчою комісією, надсилається до Центральної виборчої комісії, яка оприлюднює її на своєму офіційному веб-сайті невідкладно після надходження постанови» (ст. 28 ч.16).

✓ Основною формою роботи комісій є засідання, згідно із ч. 4 ст. 13 Закону України «Про вибори Президента України» для ЗМІ доступ до них є безперешкодний. Позбавити права присутності на засіданні може комісія в разі прийняття вмотивованого рішення не менше, ніж двома третинами голосів від її складу.

«Засоби масової інформації зобов'язані об'єктивно висвітлювати хід виборчого процесу. Їх представникам гарантується безперешкодний доступ на всі публічні заходи, пов'язані з виборами, а на засідання виборчих комісій та на виборчі дільниці у день виборів та в день повторного голосування – на умовах, визначених у частині 9 ст. 28 цього Закону. Виборчі комісії, органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, посадові і службові особи цих органів зобов'язані в межах своїх повноважень і компетенції надавати представникам засобів масової інформації необхідні їм відомості щодо підготовки та проведення виборів» (ст.13 ч.4).

РЕКОМЕНДУЄМО

Якщо ви хочете дізнатись порядок денний чи проекти рішення, то вам потрібно налагодити хороші стосунки із членами виборчої комісії, адже вони отримують проекти рішень та необхідні матеріали першими, що зазначено в ч. 6 ст. 28 Закону України «Про вибори президента України».

«Членам виборчої комісії надаються проекти рішень комісії та необхідні матеріали, як правило, не пізніше, як за день до дня проведення засідання комісії, однак не пізніше, як до початку засідання». (ст. 28 ч. 6)

УВАГА!

Протоколи засідань ВК є важливим джерелом інформації. Часто окремі члени ВК мають відмінну від більшості складу комісії думку щодо ухвалених рішень. Це може стати джерелом альтернативного погляду на процеси та ухвалені рішення. Така думка фіксується в протоколі згідно з ч. 15 ст. 28 Закону України «Про вибори Президента України».

Передвиборча агітація та політична реклама

Передвиборча агітація – це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата на пост Президента України.

Передвиборна агітація може здійснюватися у будь-якій формі та будь-якими засобами, що не суперечать Конституції України та законам України.

Згідно із ч. 1 ст. 58 Закону України «Про вибори Президента України»

Передвиборча агітація може бути в таких формах:

- ✓ проведення зборів громадян, інших зустрічей з виборцями;
- ✓ проведення мітингів, походів, демонстрацій, пікетів;
- ✓ проведення публічних дебатів, дискусій, «круглих столів», прес-конференцій стосовно положень передвиборних програм та політичної діяльності партій – суб'єктів виборчого процесу чи політичної діяльності кандидатів на пост Президента України;
- ✓ оприлюднення в друкованих та аудіовізуальних (електронних) засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіо- та відеокліпів, інших публікацій та повідомлень;
- ✓ розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації;
- ✓ розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами;
- ✓ проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач чи інших публічних заходів за підтримки партії – суб'єкта виборчого процесу чи кандидата на пост Президента України, а також оприлюднення інформації про таку підтримку;
- ✓ публічні заклики голосувати за або не голосувати за кандидата на пост Президента України або публічні оцінки діяльності кандидата на пост Президента України;
- ✓ встановлення інформаційних наметів;
- ✓ в інших формах, що не суперечать Конституції України та законам України.

До офіційної реєстрації кандидата на пост Президента Закон України «Про вибори Президента України» в частині передвиборчої агітації та політичної реклами не діє, адже ст. 75 Закону України «Про вибори Президента України» зазначає:

«Передвиборна агітація розпочинається кандидатом на пост Президента України наступного дня після дня його реєстрації Центральною

виборчою комісією і закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів». (ст.57)

Оплата передвиборчої агітації

Передвиборча агітація оплачується виключно з виборчого фонду кандидата чи за рахунок коштів Державного бюджету згідно з ч. 4 ст. 58 Закону України «Про вибори Президента України»:

«Передвиборча агітація здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, для цілей, визначених цим Законом, та коштів виборчих фондів кандидатів на пост Президента України» (ст.58 ч.4).

«Кандидат на пост Президента України, зареєстрований Центральною виборчою комісією, має право на договірній основі за рахунок коштів виборчого фонду орендувати будинки і приміщення усіх форм власності для проведення зборів, мітингів, дебатів, дискусій та інших публічних заходів передвиборчої агітації» (ст.58 ч.7).

УВАГА!

Лише виборчий фонд кандидата має право оплачувати передвиборчу агітацію кандидата.

«Громадяни України мають право вільно і всебічно обговорювати передвиборчі програми кандидатів на пост Президента України, політичні, ділові та особисті якості кандидатів, вести агітацію за або проти кандидатів. Проте не мають права прямо оплачувати передвиборчу агітацію кандидатів на пост Президента» (ст. 58 ч.2).

Редакції друкованих ЗМІ усіх форм власності за письмовими запитами Центральної виборчої комісії зобов'язані надавати їй інформацію про використання друкованої площі для розміщення агітаційних матеріалів кандидатів на пост Президента України, а в разі необхідності – надсилати їй копії відповідних угод, платіжних документів, а також відповідні публікації – ст. 63 ч. 7 Закону України «Про вибори Президента України».

Політична реклама

У Законі України «Про вибори Президента України» відсутнє визначення політичної реклами, проте воно є у ст. 68 Закону України «Про вибори народних депутатів України». Чіткого співвідношення цих двох

термінів між собою у законах немає, вказано лише те, що політична реклама – це одна з форм передвиборчої агітації. Іншими словами, поняття «передвиборна агітація» за своїм змістом є більш широким, ніж поняття «політична реклама».

«Політична реклама – це розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації за допомогою рекламних засобів. До політичної реклами належить також використання символіки або логотипів партій – суб'єктів виборчого процесу, а так само повідомлення про підтримку партією – суб'єктом виборчого процесу або кандидатом у депутати видовищних чи інших публічних заходів або привернення уваги до участі у таких заходах партії – суб'єкта виборчого процесу чи певного кандидата у депутати. Реклама друкованих видань (газет, журналів, книг), інших товарів та послуг з використанням прізвищ чи зображень (портретів) кандидатів, назв чи символіки партій – суб'єктів виборчого процесу також є політичною рекламою».

У ст. 1 Закону України «Про рекламу» визначено, що реклама – інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару. А рекламні засоби – засоби, що використовуються для доведення реклами до її споживача.

Важливо пам'ятати, що згідно із ч. 10 ст. 64 Закону України «Про вибори Президента України», політична реклама повинна бути відокремлена від інших матеріалів і означена як така.

УВАГА!

Саме загальна мета – об'єктивне інформування населення про події в суспільстві, – на відміну від спеціальної мети – привернення уваги до того або іншого кандидата або перетягання виборця на той чи інший бік, є тим основним критерієм, за яким можна розмежувати передвиборчу агітацію від загального об'єктивного інформування громадян.

Офіційні повідомлення

Закон не обмежує редакторів ЗМІ й журналістів у виборі способів і форм подачі офіційних повідомлень про дії кандидатів на пост Президента України, пов'язаних з виконанням ними посадових повноважень, передбачених Конституцією України або законами України.

УВАГА!

Але закон не дозволяє супроводжувати такі офіційні повідомлення будь-якими авторськими коментарями. Якщо редактор або журналіст вважає за необхідне прокоментувати таке офіційне повідомлення, то воно повинне бути відділене від інших матеріалів ЗМІ й позначене рубрикою «Передвиборна агітація» (політична реклама) та оплачена належним чином.

Так, наприклад, подача офіційних повідомлень щодо діяльності голови Харківської обласної державної адміністрації Добкіна М. М. не може бути обмеженою, проте працівник ЗМІ, що відповідає за подачу інформації, повинен утриматися від авторських коментарів, щоб така інформація не стала передвиборчою агітацією (що, в свою чергу, вимагає відповідного маркування та оплати із виборчого фонду).

Обмеження передвиборчої агітації

Ст. 64 Закону України «Про вибори Президента України» вводить обмеження щодо ведення передвиборної агітації, зокрема, брати участь у передвиборній агітації забороняється:

- 1) органам виконавчої влади
- 2) органам влади Автономної Республіки Крим та органам місцевого самоврядування;
- 3) правоохоронним органам і судам
- 4) посадовим і службовим особам у робочий час (крім випадків, коли відповідна особа є кандидатом на пост Президента України).

Також забороняється:

- використання приміщень органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування для проведення заходів передвиборної агітації
- розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами на будинках і в приміщеннях органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій державної та комунальної форми власності.

Що заборонено поширювати:

- ✓ поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України

- ✓ поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до зміни конституційного ладу насильницьким шляхом
- ✓ поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки
- ✓ поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до незаконного захоплення державної влади
- ✓ поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять пропаганду війни
- ✓ поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі
- ✓ поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять посягання на здоров'я населення
- ✓ поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять посягання на права і свободи людини.

Спростування інформації у ЗМІ

Закону України «Про вибори Президента України» дозволяє кандидатам на посаду Президента вимагати в ЗМІ надати можливість спростувати інформацію, яка на думку кандидата, містить неправдиві відомості.

УВАГА!

Часто важко оцінити завчасно чи є інформація неправдивою, тому деякі штаби користуються можливістю спростовувати недостовірну, на їхню думку, інформацію.

«Забороняється розповсюдження завідомо неправдивих відомостей про кандидата на пост Президента України. Засіб масової інформації, що оприлюднив інформацію, яку кандидат на пост Президента України вважає явно недостовірною, не пізніше, як через три дні після дня оприлюднення таких матеріалів, але не пізніше, як за два дні до дня виборів зобов'язаний надати кандидату на пост Президента України, партії щодо яких поширено недостовірні відомості, на їхню вимогу можливість спростувати такі матеріали: надати такий же ефірний час відповідно на телебаченні чи радіо або опублікувати в друкованому засобі масової інформації наданий кандидатом чи партією матеріал, який повинен бути набраний таким самим шрифтом і розміщений під рубрикою «спростування» на тому ж місці шпальти в обсязі не меншому, ніж обсяг повідомлення, що спростовується. Спростування повинно місти-

ти посилання на відповідну публікацію в друкованому засобі масової інформації, передачу на телебаченні, радіо та на факти, що спростовуються. Спростування має бути оприлюднене без додатків, коментарів та скорочень і здійснюватися за рахунок засобу масової інформації». (ст.64 ч.5).

Відповідальність за недостовірну інформацію

«Ненадання відповідному суб'єкту виборчого процесу щодо якого оприлюднено інформацію, яку він вважає недостовірною, на його вимогу (звернення) можливості у визначеному законом порядку оприлюднити відповідь щодо такої інформації – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» (ст. 212-11 КУпАП).

УВАГА!

Ця норма закону сформульована таким чином, що на практиці тільки сам кандидат на пост Президента України буде визначати, чи є надрукована й розповсюджена інформація про нього завідомо неправдивою чи ні.

Оціночні судження

Ст. 30 Закону України «Про інформацію» зазначає, що ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень.

Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема, з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів, тобто вживання гіпербол, алегорій, сатиричних засобів.

УВАГА!

Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості.

Оціночні судження не містять фактичних даних – критика, оцінка дій, висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, наприклад, висновки, прогнози, власна думка, узагальнення, підсумки, уявлення, питання (але не всі).

РЕКОМЕНДУЄМО

Постанова Верховного суду України від 27. 02. 2009 р. «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»:

«Якщо особа вважає, що оціночні судження або думки, поширені в ЗМІ, принижують її гідність, честь чи ділову репутацію...вона вправі скористатися наданим їй ч.1 ст. 277 ЦК та відповідним законодавством правом на відповідь, а також на власне тлумачення справи (ст. 37 Закону про пресу, ст. 65 Закону України «Про телебачення і радіомовлення») у тому ж ЗМІ з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку».

громадська організація
Інститут масової
інформації

Розділ 4 ОСНОВНІ ПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ВИБОРІВ

Підкуп виборців

Непрямий

Часто представники кандидатів надавали знижки на товари чи послуги, супроводжуючи це закликами та пропозиціями голосувати за певного кандидата або просто згадували його ім'я.

Це є порушенням згідно з ст. 64 ч. 6: «Забороняється проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей. Така передвиборна агітація або надання виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей, що супроводжується закликами або пропозиціями голосувати чи не голосувати за певного кандидата або згадуванням його імені, вважається підкупом виборців, зазначеним у пункті 1 частини третьої статті 56 цього Закону».

Прямий

«Договір про агітацію» – механізм, який активно застосовувався на виборах до Верховної ради для «легального» підкупу. Він передбачає підкуп виборців через укладання договорів з ними на нібито проведення агітації за кандидата, проте тепер це є порушенням Закону після того, як ст. 64 ч. 6 доповнили другим абзацом:

«Забороняється укладення з виборцями за рахунок коштів виборчого фонду оплатних договорів на проведення передвиборної агітації».

Винагорода за голос, «Каруселі»

Передбачає механізм, коли виборець отримує винагороду, якщо підтвердить факт голосування за «правильного» кандидата, зробивши фото свого бюлетеня в кабінці та показавши його замовнику або показавши

під час вкидання в урну на встановлену перед нею відеокамеру. Проте тепер це є порушенням ст. 7 ч. 1:

«Голосування на виборах Президента України є таємним: контроль за волевиявленням виборців забороняється. Фотографування, відеофіксація в будь-який спосіб результатів волевиявлення виборців у кабіні для таємного голосування, а також демонстрація виборцем результатів волевиявлення у приміщенні для голосування забороняються і є порушенням таємниці голосування».

Порада з ФБ

Уагополк Тутків Каруселі і продаж голосу, важко з ними боротися, оскільки група є за межами дільниці. Працюють ближче до обіду та під час скупчення людей.

Шанси маніпуляцій також є при завершенні підрахунку голосів (кількість виданих бюлетенів більша/менша за кількість бюлетенів, що появилися в урнах, заповненні протоколів (інколи просять підписати пусті бланки, бо не встигають) та відправленні до ОВК (перерахунок, розпечатування інше).

Покарання згідно ККУ

За порушення таємниці голосування

ст. 159 ч. 1 Кримінального кодексу України передбачає, що умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму, що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі – карається штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

За таємне винесення чистого бюлетеня виборцем за межі дільниці

ст. 158 ч. 4 Кримінального кодексу України передбачає, що незаконна передача іншій особі виборчого бюлетеня виборцем – карається обмеженням волі на строк від одного до трьох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

«Виборець не має права передавати свій виборчий бюлетень іншим особам. Отримання виборчого бюлетеня від інших осіб (крім уповноваженого члена виборчої комісії, який видає бюлетені), заохочення або змушування шляхом підкупу, погроз або іншим способом виборців до передачі бюлетеня іншим особам забороняється» (ст. 76 ч. 5 Закон України «Про вибори Президента України»).

Порада з ФБ

Vladislav Osipov Признак подкупу – фотографування бюллетеней. Часто люди забувають отключить звук и вспышку, потому это видно и слышно.

Адмінресурс**Участь чиновників у публічних акціях у робочий час**

Поширеним методом застосування адміністративного ресурсу є супроводження урочистого відкриття установ, організацій, підприємств агітацією керівництвом місцевих державних організацій, міськими головами та їхніми заступниками у робочий час, проте це є порушенням п. 2 ч. 1 та Ст. 64:

«Участь у передвиборній агітації забороняється органам виконавчої влади, органам влади Автономної Республіки Крим та органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам і судам, їх посадовим і службовим особам у робочий час (крім випадків, коли відповідна особа є кандидатом на пост Президента України)».

Залучення підлеглих та використання службового авто

Часто керівництвом місцевих державних адміністрацій, територіальних відділень центральних органів виконавчої влади, комунальних чи державних підприємств та міськими головами, секретарем міської ради чи службовцями виконавчих органів місцевих рад під час нарад, прийому громадян, засідань колегій, використання службового транспорту відбувається агітація – це також є порушенням Закону згідно з ч. 15 Ст. 64:

«Кандидатам на пост Президента України, які займають посади, у тому числі за сумісництвом, в органах виконавчої влади, органах влади Автономної Республіки Крим та органах місцевого самоврядування, на державних, комунальних підприємствах, у закладах, установах, організаціях, військових частинах (формуваннях), забороняється залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб, службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації»

Тиск на підлеглих

Тиск з боку керівництва підприємств, організацій та установ на колектив є порушенням.

«Застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших

дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця, забороняється». (ст. 6 ч. 2).

Порушення при розміщенні політичної реклами та передвиборної агітації

Часто ЗМІ не відокремлюють та не маркують політичну рекламу.

«Політична реклама повинна бути відокремлена від інших матеріалів і означена як така». (ст. 64 ч. 10).

Ст. 212-9 КУпАП передбачає, що порушення порядку ведення передвиборної агітації з використанням засобів масової інформації тягне за собою накладення штрафу.

Антиреклама, чорний піар

Іноколи штаби кандидатів поширюють друковані агітаційні матеріали зі змістом, що зводить наклеп на опонентів на основі завідомо недостовірної інформації без відомостей про установу, що друкувала агітацію, відповідальну за випуск особу та замовника.

«Друковані матеріали передвиборної агітації повинні містити відомості про установу, що здійснила друк, або вказівку, що друк здійснено з використанням обладнання відповідно кандидата на пост Президента України або партії, яка висунула кандидата на пост Президента України, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск та замовника відповідних матеріалів». (ст. 59 ч. 3).

Не допускається розклеювання інформаційних та рекламних матеріалів на:

- житлових будинках
- всередині під'їздів
- у ліфтах
- стінах будинків
- парканах
- придорожніх стовпах
- деревах
- зупинках громадського транспорту

За розклеювання у житлових будинках та під'їздах передбачено відповідальність від 1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (17 – 51 грн.) – ст. 150 КУпАП.

За розклеювання на вулицях передбачено відповідальність від 20 до 80 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (340 – 1360 грн.) – ст. 152 КУпАП.

Крім прямої заборони, КУпАП передбачено відповідальність за порушення правил користування житловими будинками і житловими приміщеннями (ст.150 КУпАП) та за порушення державних стандартів, норм і правил у сфері благоустрою населених пунктів, правил благоустрою територій населених пунктів (ст.152 КУпАП).

У кожному населеному пункті до того ж діють Правила благоустрою, затверджені рішенням відповідної міської, селищної ради.

Порушення процедур виборчими комісіями

Часто члени виборчих комісій різного рівня порушують процедури або свідомо через бажання вплинути на результати, або несвідомо – через низький кваліфікаційний рівень.

Тому при інформуванні аудиторії про порушення процедур членами комісій потрібно звертатись із текстами Закону та Постановами. Також у разі, якщо ви – суб'єкт виборчого процесу або зареєстровані як офіційний спостерігач, то потрібно складати акт (див. Розділ 7), яким зафіксувати порушення та скаржитись на рішення, дію чи бездіяльність комісії та її членів до комісії вищого рівня.

Як протидіяти порушенню виборчого законодавства

- ✓ Зафіксувати порушення та скласти акт про виявлення порушення Закону.
- ✓ Акт підписується вами та не менш як двома виборцями, які засвідчують факт цього порушення, із зазначенням їх прізвищ, імен, по батькові, місця проживання та адреси житла, та подавати його до відповідної виборчої комісії чи до суду
- ✓ Максимально широко оприлюднити інформацію про порушення та проінформувати про відповідальність за таке порушення.
- ✓ Підготувати скаргу (див. Розділ 7) та забезпечити юридичний супровід її оскарження до відповідної виборчої комісії чи адміністративного суду.

громадська організація
Інститут масової
інформації

Розділ 5 ОСКАРЖЕННЯ ПОРУШЕНЬ

Згідно з ч. 1 ст. 92 скарги, що стосуються підготовки і проведення виборів Президента України, можуть бути подані на рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій та/або їх членів, дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб, партій – суб'єктів виборчого процесу.

Зразок скарги – див. Розділ 7

РЕКОМЕНДУЄМО

Найефективніше подавати скаргу від суб'єкта виборчого процесу, тому рекомендуємо зареєструватись офіційним спостерігачем від громадської організації, яка отримала право від ЦВК мати офіційних спостерігачів згідно із ч. 1 ст. 91 та ч. 5. Ст. 12. Також забезпечити юридичний супровід чи консультацію з юристом організації під час оформлення та подачі скарги.

Стаття 91 Закону України «Про вибори Президента України» та інші норми Закону передбачають деякі особливості щодо суб'єкта звернення зі скаргою.

Зокрема, якщо скаржитись виборець, чиї виборчі права або охоронювані законом інтереси щодо участі у виборчому процесі порушено рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта оскарження, то під час розгляду скарги, насамперед, має бути встановлено, чи порушено певним діянням виборчі права або охоронювані законом інтереси стосовно участі у виборчому процесі цього виборця.

Виборець може звернутись із скаргою у випадку, зокрема, порушення таких його прав:

- права обирати на виборах Президента;
- права бути обраним Президентом;
- права на роботу у складі ВК;

- права на участь у проведенні передвиборної агітації;
- права на здійснення спостереження;

а також у разі:

- обмеження виборчих прав виборця за окремими ознаками, крім обмежень, передбачених Конституцією України та чинним Законом;
- примусу виборця до участі чи неучасті у виборах;
- порушення права виборця на вільне формування волі та вільного волевиявлення (зазначене порушення може полягати, наприклад, у недотриманні суб'єктом оскарження вимог статті 64 Закону щодо обмежень ведення передвиборної агітації. Типовим порушенням є участь у заходах агітації осіб, яким такі дії забороняються приписами частини 1 статті 64 Закону);
- порушення права виборця на таємне голосування та особисте голосування.

РЕКОМЕНДУЄМО

Звернути увагу на Постанову ЦВК «Про Порядок ведення діловодства у виборчих комісіях та комісіях з референдумів», яка визначає правила документування діяльності та порядок роботи з документами, заявами, скаргами в ОВК та ДВК.

Куди подавати скаргу

Рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії, її члена може бути оскаржено до окружної виборчої комісії, яка утворила відповідну дільничну виборчу комісію, або до суду.

Скарга на дії чи бездіяльність кандидата на пост Президента України, партії – суб'єкта виборчого процесу, довіреної особи, зареєстрованої у єдиному загальнодержавному виборчому окрузі, може бути подана до Центральної виборчої комісії.

ЦВК розглядає скарги:

- на дії кандидата, його довіреної особи, які спрямовані на порушення встановленого законом порядку висунення кандидата, проведення передвиборної агітації, інші порушення їх прав або виборчих прав громадян (ст. 93 Закону)
- на рішення, дії чи бездіяльність ОВК, члена ОВК (ч. 6 ст. 93 Закону).

ОВК розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність ДВК, члена ДВК (ч. 5 ст. 93 Закону).

ДВК розглядає скарги на неточності у списку виборців на звичайних та спеціальних ВД (ч. 3, 4, ст. 32).

Що має бути вказано у скарзі

Скарга, до виборчої комісії або до суду подається у письмовій формі і повинна містити:

- 1) назву виборчої комісії, до якої вона подається;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) суб'єкта звернення із скаргою, його місце проживання (поштову адресу), а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;
- 3) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) суб'єкта оскарження, його місце проживання (поштову адресу), а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі відомі;
- 4) суть порушеного питання;
- 5) виклад обставин і зазначення доказів, якими заявник скарги обґрунтовує свої вимоги;
- 6) чітко сформульовані вимоги із зазначенням суті рішення, ухвалення якого вимагається від виборчої комісії;
- 7) перелік документів і матеріалів, що додаються;
- 8) у разі наявності зазначення зацікавлених осіб, яких суб'єкт подання скарги вважає за потрібне залучити до розгляду скарги;
- 9) підпис заявника скарги (представника юридичної особи – заявника) із зазначенням дати підписання.

До скарги додаються її копії, докази, зазначені у скарзі, та копії усіх документів, що приєднуються до неї, у кількості, яка дорівнює кількості суб'єктів оскарження та заінтересованих осіб, зазначених у скарзі.

Строки подачі скарг

Скарга може бути подана протягом п'яти днів після дня прийняття рішення, вчинення дії чи бездіяльності.

УВАГА!

Якщо скарга подається щодо порушення, яке мало місце під час голосування, вона може бути подана до відповідної ДВК не пізніше закінчення голосування.

Скарга щодо рішень, дій чи бездіяльності дільничної виборчої комісії,

членів цих комісій, що мали місце у день голосування, під час підрахунку голосів на дільниці, може бути подана до окружної виборчої комісії у дводенний термін з дня прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності.

Розгляд скарги виборчою комісією здійснюється з обов'язковим своєчасним повідомленням суб'єкта звернення із скаргою, суб'єкта оскарження та інших зацікавлених осіб рекомендованою телеграмою, телефонограмою, факсимільним повідомленням, засобами електронної пошти про час і місце розгляду скарги.

УВАГА!

Неприбуття на засідання суб'єкта розгляду скарги осіб, які були належним чином повідомлені про нього, не перешкоджає розгляду скарги.

громадська організація
Інститут масової
інформації

Розділ 6 ОСОБИСТА БЕЗПЕКА

Щоб відчувати себе впевнено та захищено, особливо при виконанні професійних обов'язків журналіста, експерт з безпеки рекомендує:

- ✓ Уникати «параної» та нагнітання страху, як стосовно себе так і стосовно оточення
- ✓ Навчитися прогнозувати події
- ✓ Завжди намагатися уникати небезпечних ситуацій, якщо є можливість втекти – робити це швидко і раптово
- ✓ Вберегти може тільки самодисципліна та ваше «коло» однодумців
- ✓ Найбільше проколів відбувається на дрібницях
- ✓ Недотримання правил безпеки кимось одним ставить під загрозу усе ваше оточення.
- ✓ Важливо зберігати баланс між страхом і його відсутністю
- ✓ Не варто думати, що можна усіх перехитрувати
- ✓ Освоїти кілька прийомів самооборони і в разі необхідності бути готовим захищати себе усіма можливими засобами.

Загальні правила особистої безпеки

- ✓ Не ходіть самі у віддалені і безлюдні місця
- ✓ Не пускайте сторонніх у свою квартиру
- ✓ Не сідайте в машину з незнайомими людьми
- ✓ Не входьте з незнайомою людиною в ліфт
- ✓ Дотримуйтесь правил безпечної поведінки у громадських місцях і в натовпі
- ✓ Не приймайте подарунки та частування від незнайомих людей

Безпека під час телефонних розмов

- ✓ Використовуючи телефонний зв'язок, утримуйтеся від обговорення інформації, яку можуть використати проти вас, ваших рідних та ваших друзів.

Необхідно уникати:

- обговорення своїх планів і намірів
- відкритих повідомлень щодо місць та часу зустрічей
- називання повних імен та адрес ваших близьких та людей з якими ви контактуєте
- обговорення своїх маршрутів пересування
- повідомлення, що ви вдома самі.
- ✓ Піднімаючи трубку, не називайте свого імені
- ✓ При розмові намагайтесь використовувати неявні умовності, які будуть зрозумілі вам і вашому співрозмовнику, але будуть незрозумілі сторонній особі, яка випадково або навмисно підслухала ваш діалог
- ✓ Якщо вас намагаються втягнути в непристойну розмову чи нав'язуватимуть конфлікт, покладіть слухавку
- ✓ Якщо це можливо, уникайте відповіді на виклики або СМС з незнайомих вам номерів
- ✓ По телефону ведіть розмову так, як ви б її вели у присутності сторонньої незнайомої особи.

Невідомі особи в квартирі

Ви відчиняєте двері, а в квартирі – невідомі вам особи:

- ✓ Спробуйте швидко залишити приміщення та зачинити двері, замкніть їх на ключ, залиште ключ у замку
- ✓ Стукайте у двері сусідів, просіть їх прийти на допомогу, просіть сусідів терміново подзвонити у міліцію
- ✓ Якщо зловмисники зуміли відкрити двері, негайно покиньте сходовий майданчик і біжіть вниз до виходу
- ✓ Постарайтесь, не піддаючи своє життя небезпеці, затримати зловмисників у будинку до приходу міліції чи допомоги сусідів, родичів.

Безпека в ліфті

- ✓ Заходьте у ліфт, тільки переконавшись, що на майданчику немає сторонніх підозрілих осіб, які слідом за вами можуть зайти в кабінку
- ✓ Якщо у викликаному вами ліфті вже знаходиться незнайома людина, що викликає підозру, краще не входьте в кабінку

- ✓ Якщо ви увійшли в ліфт з незнайомцем, не стійте в ліфті до нього спиною, потрібно стояти на півоберта до нього, ваша права рука має бути біля вашого підборіддя, нижню частину тіла прикрийте сумкою чи наплічником, при цьому бажано постійно тримати цю особу в полі зору, контролюючи її дії.

При нападі на вас у ліфті:

- спробуйте прикрити життєво важливі органи руками та наявними у вас предметами
- спробуйте захистити себе будь-якими засобами
- кричіть, галасуйте, стукайте по стінах кабіни; захищайтесь, використовуючи право необхідної самооборони
- постійно натискайте кнопку найближчого поверху
- якщо двері ліфта відкрилися, постарайтеся вискочити з нього, покличте мешканців будинку на допомогу викликом «Пожежа», постарайтесь вибігти на вулицю
- опинившись в безпеці, негайно зателефонуйте до міліції за телефоном 112 і повідомте, що з вами сталося, точну адресу, назвіть прикмети нападника.

Безпечна поведінка в під'їзді

Завжди пам'ятайте, що під'їзд є «вузьким» місцем у системі вашої власної безпеки, де на вас можуть організувати напад невідомі зловмисники. Під'їзд є ізольованим вузьким місцем, прив'язаним до вашої адреси, яке ви не в змозі обминути при виході та поверненні додому.

- ✓ Якщо будинок обладнаний домофоном, перед входом у під'їзд викличте свою квартиру і попросіть батьків вас зустріти
- ✓ Намагайтесь не заходити до під'їзду з незнайомими підозрілими особами
- ✓ Не виходьте на сходовий майданчик у пізній час, особливо, коли він неосвітлений. Сміття краще виносити вранці.

РЕКОМЕНДУЄМО

При загрозі нападу здійміть галас (краще всього діє вигук «Пожежа»), приверніть увагу сусідів, постарайтесь вибігти на вулицю.

Безпека на вулиці і профілактика насильства

- ✓ Слід уникати найкоротших маршрутів, що пролягають через глухі двори, пустирі, будмайданчики, лісопосадки та інші малолюдні місця.

- ✓ Необхідно добре знати дорогу додому, мати декілька варіантів маршруту
- ✓ Якщо ви опинилися в безлюдному темному кварталі, йдіть посередині вулиці
- ✓ Необхідно знати, де на вашому шляху знаходиться найближче відділення міліції, місця постійного чергування охорони, консьєржів, прохідні підприємств, де знаходяться люди, до яких можна звернутись за допомогою
- ✓ Якщо вам необхідно повертатися додому в темний час доби, зателефонуйте, щоб вас зустріли
- ✓ У темний час краще йти по вулиці у групі людей, якщо вийшли з автобуса, метро, електрички
- ✓ Йти через підземний перехід також краще у групі людей
- ✓ Йти безпечніше краєм тротуару, назустріч руху
- ✓ Побачивши попереду групу підозрілих людей або нетверезого, краще перейти на інший бік вулиці або змінити маршрут
- ✓ Якщо хтось намагається з вами заговорити, не втягуйтеся в тривалу розмову. Зробіть вигляд, що поспішаєте і йдіть у напрямку освітленого і багатолюдного місця
- ✓ Якщо автомобіль починає повільно рухатися поруч з вами, безпечніше перейти на інший бік.

РЕКОМЕНДУЄМО

Щоб не зазнати насильства, необхідно дотримуватися ряду загальноприйнятих правил:

- Завжди попереджайте родичів про те, куди ви йдете і просіть їх зустріти вас у вечірній час. Краще ходити групами по 2-3 особи. З друзями і час летить швидше і безпечніше
- Краще заплатити за таксі, ніж ризикувати, самостійно пересуваючись на великій відстані малознайомими районами міста
- Призначайте побачення тільки у багатолюдних і добре освітлених місцях. Носіть вільний та зручний одяг і взуття
- Майте при собі засоби самозахисту (свисток, газовий балончик).

Безпека в громадському місці й у натовпі

- ✓ Опинившись у місці проведення масового заходу, не намагайтесь потрапити у найбільш щільне скупчення людей в обмеженому просторі
- ✓ Якщо ви зіткнулися з поганою організацією проведення масового за-

ходу, або повною відсутністю організації при великому скупченні людей, тіснотою в проходах, порушенням правил пожежної безпеки та громадського порядку, краще заздалегідь покинути даний захід.

Якщо ви опинилися в натовпі:

- Не йдіть проти руху натовпу, а дотримуйтеся загальної швидкості руху.
- Намагайтеся уникати центру натовпу і його країв, ухиляйтесь від усього нерухомого на дорозі (стовпів, тумб, дерев).
- Не чіпляйтесь ні за що руками.
- Поштовхи збоку та ззаду стримуйте зігнутими в ліктях і притиснутими до тіла руками.
- Ведіть себе спокійно і миролюбно, не робіть різких рухів.
- Не піддавайтесь настрою натовпу.
- Не вступаєте у суперечки з організаторами, намагайтеся виконувати вказівки організаторів руху або тих, хто відповідає за безпеку заходу
- Ні в якому разі не намагайтеся підняти речі, що впали (головне у натовпі – не впасти)
- Якщо ви впали в натовпі, постарайтесь швидко встати, для чого упріться руками і однією ногою в землю і різко випрямляйтесь за ходом руху людей.

Конфліктні ситуації

- ✓ Намагайтесь уникати конфліктних ситуацій з незнайомими особами (особливо підозрілої зовнішності, екстремістськи налаштованими, нападитку, в неадекватному психічному стані, істеричними жінками, вуличними жебраками та бомжами)
- ✓ Уникайте скупчення агресивних осіб або галасливих компаній нападитку. А якщо цього уникнути не вдалось, то ухиляйтесь від відповіді на агресивні випадки з їхнього боку або інші провокаційні звернення до вас
- ✓ Не беріть участь у суперечках провокаційного характеру
- ✓ Ніколи не можна втручатися у будь-яку чужу вуличну сварку
- ✓ Не наражайтесь на неприємності з представниками правоохоронних органів, навіть, якщо вони поводять себе грубо і образливо
- ✓ Не підходьте до місць скоєння будь-якого злочину. Навіть якщо ви зовсім непричетні і є лише перехожим.

Засоби самозахисту

- ✓ Жменя монет або в'язка ключів, головний убір, рукавички, кинуті в обличчя злочинцеві, дозволять виграти секунди для самозахисту
- ✓ Ефективною психологічною зброєю є звичайний свисток
- ✓ Пам'ятайте! Право на необхідний самозахист мають усі особи, незалежно від їхньої професійної підготовки та службового статусу. У боротьбі зі злочинцем, якщо існує реальна загроза вашому життю, використовуйте для самозахисту все, що є під рукою:
- ✓ Ручку, олівець можна використати як колючий предмет
- ✓ Наплічник, сумку можна використовувати як щит, прикриваючись від ударів ногами чи руками
- ✓ Добре згорнутий в рулон журнал можна використати як кийок
- ✓ Стілець, табурет, інші меблі можна застосовувати для захисту від ударів, відгороджуючись та створюючи тимчасовий бар'єр
- ✓ Не носіть предметів, заборонених кримінальним кодексом (будь-які ножі, кийки, кастети тощо)
- ✓ Захищаючись, пам'ятайте, що перевищення меж необхідного самозахисту тягне за собою кримінальну відповідальність.

Запобігання провокаціям

Якщо ви берете участь у діяльності однієї з громадсько-політичних структур, завжди пам'ятайте, що ви стаєте потенційно об'єктом підвищеної уваги з боку конкуруючих політичних організацій, які іноді користуються брудними методами впливу на своїх опонентів. А участь у різноманітних протестних акціях автоматично привертає увагу до вас з боку правоохоронних органів, які болісно ставляться до будь-яких масових заходів, що створюють їм додаткові проблеми.

РЕКОМЕНДУЄМО

Дотримуватися правил особистої безпеки та не провокувати конфліктних ситуацій.

громадська організація
Інститут масової
інформації

Розділ 7 ДОДАТКИ

Перелік нормативно-правових актів, що регулюють питання діяльності працівників ЗМІ під час проведення виборів

Усі НПА можна знайти у відкритому доступі на Інтернет-ресурсах: <http://www.rada.gov.ua> або <http://zakon.nau.ua>):

- Конституція України
- Цивільний кодекс України
- Кримінальний кодекс України
- Кодекс про адміністративні правопорушення України
- Закон України «Про інформацію»
- Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»
- Закон України «Про телебачення і радіомовлення»
- Закон України «Про рекламу»
- Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»
- Закон України «Про вибори Президента України»
- Закон України «Про вибори народних депутатів України»
- Закон України «Про Центральну виборчу комісію»

Перелік Громадських організацій – офіційних спостерігачів**Статус загальноукраїнських мають:**

- Всеукраїнська громадська організація «Громадянська мережа «ОПОРА»
- Всеукраїнська громадська організація «Інститут приватного та публічного права»
- Всеукраїнська громадська організація «КОМІТЕТ ВИБОРЦІВ УКРАЇНИ»

Статус місцевих мають:

- Громадська організація «БУКОВИНСЬКИЙ ЦЕНТР»
- Громадська організація «За народовладдя»
- Громадська організація «За нове суспільство»
- Громадська організація «ІНСТИТУТ МЕДІАПРАВА»
- Громадська організація «КОНЦЕПТ ГРУП»
- Громадська організація «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»
- Чернівецьке обласне громадське об'єднання «Буковинський центр виборчих технологій»

Скарга (зразок)

Суб'єкт розгляду Дільнична виборча комісія
(Окружна виборча комісія)
з виборів Президента України

Офіційний спостерігач від громадської організація « _____ »

Суб'єкт звернення (ПІБ або найменування суб'єкта звернення) місце проживання (поштова адреса):

тел. дом. _____,
тел. служб. _____,
тел. моб. _____,
адреса електронної пошти: _____

Суб'єкт оскарження (ПІБ або найменування суб'єкта оскарження) місце проживання (поштова адреса):

Суб'єкт оскарження _____
тел. _____,
адреса електронної пошти: _____

СКАРГА

НА _____
(рішення, дію чи бездіяльність суб'єкта оскарження)

_____ (суть порушеного питання)

_____ (виклад обставин і зазначення доказів, якими суб'єкт звернення обґрунтовує свої вимоги)

На підставі викладеного і статті (статей) _____ Закону України «Про вибори Президента України» прошу:

1. _____
2. _____
3. _____

(чітко сформульовані вимоги із зазначенням суті рішення, ухвалення якого вимагається від суб'єкта розгляду скарги)

До скарги додаю:

1. _____.
2. _____.
3. _____.

(перелік документів і матеріалів, що додаються)

Вважаю за потрібне залучити до розгляду скарги заінтересованих осіб:

_____, _____, _____.

Акт (зразок)

АКТ
про виявлення порушення виборчого законодавства

щодо _____

Місто (село) _____

« ___ » _____ 201__ р.

Ми, які підписалися нижче, засвідчуємо факт порушення виборчого законодавства України, що полягає у

Цей Акт складено у 2 (двох) примірниках « ___ » _____ 201__ року о __ годині __ хвилин.

Офіційний спостерігач від

_____ (зазначається: прізвище, ім'я, по батькові, адреса місця проживання) _____ (місце для підпису)

Виборець

_____ (зазначається: прізвище, ім'я, по батькові, адреса місця проживання) _____ (місце для підпису)

Виборець

_____ (зазначається: прізвище, ім'я, по батькові, адреса місця проживання) _____ (місце для підпису)

**Повідомляйте про порушення прав журналістів
за тел. «гарячої лінії ІМІ» 050 447 70 63**

Над посібником «ЖУРНАЛІСТ І ВИБОРИ» працювали:

Автори розділів:

Тарас Случик – експерт, керівник регіонального відділення Інституту політичної освіти в Івано-Франківській області – ВИБОРИ І ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС, ОТРИМАННЯ І ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ОСНОВНІ ПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ВИБОРІВ, ОСКАРЖЕННЯ ПОРУШЕНЬ

Максим Ратушний – юрист Інституту масової інформації – ПРАВА ЖУРНАЛІСТІВ НА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ

Олег Левченко – експерт з безпеки, виконавчий директор ГО «ПАРД» – ОСОБИСТА БЕЗПЕКА

Роман Головенко – медіа-експерт Інституту масової інформації

Ольга Шалайська – автор ідеї та редактор посібника

Денис Тоїчкін – верстка, макет

Практичний посібник «Журналіст і вибори» підготовано за підтримки «Українського медійного проекту» (У-Медіа), що реалізується Інтерньюз в Україні за підтримки Агенства США з міжнародного розвитку (USAID) і логотип Інтерньюза